

Neka obeležja rata u Zalivu

Pukovnik u penziji dr *TODOR MIRKOVIĆ*

Sjedinjene Američke Države, kao globalna sila, usvojile su nekoliko stratezijskih i doktrinarnih koncepata za razne vrste ratova i vojnog angažovanja. Autor pokušava da utvrdi sličnosti i razlike između koncepta „vazdušno-kopnene bitke“ i operacije „Pustinjska oluja“ i zaključuje da je rat u Zalivu, po načinu izvođenja, do sada neprimenjivan, u vojnim udžbenicima nerazrađen, pa otuda i veoma specifičan i možda neponovljiv.

Autor se zadržava na nekim karakteristikama priprema za rat i karakteristikama vazduhoplovnih operacija. Daje osvrt na uzroke nedovoljne aktivnosti iračkog ratnog vazduhoplovstva i neefikasnosti protivvazdušne odbrane. Posebno ističe značaj elektronskih dejstava multinacionalnih snaga.

Rat u Zalivu su multinacionalne snage pripremale i vodile pod psihološkim pritiskom od mogućnosti da iračka armija upotrebi hemijsko oružje. To je, možda, bio razlog da se vazduhoplovne operacije vode neobičajeno dugo.

Multinacionalne snage su preduzele operacije na kopnu protiv potpuno iscrpljene i desetkovane iračke armije. Veoma su brzo i lako odnele pobedu, mada plan manevra zaslužuje pažnju. Uspešno su savladale sisteme prepreka, što je takođe rezultat dugotrajnih i temeljitih priprema. Ostaje nerazjašnjeno pitanje zašto iračke snage nisu upotrebile hemijsko oružje.

U vojnoj strategiji i ratnoj doktrini Sjedinjenih Američkih Država, kao globalne vojne sile, formulisano je i usvojeno više načela i koncepata za razne uslove i vrste rata. Pored ranije proklamovanih i stalno važećih strategija odvrćanja i elastičnog odgovora, tokom osamdesetih godina usvojene su i dve nove koncepcije – „vazdušno-kopnene bitke“ i „vazdušno-kopnene bitke 2000“ – namenjene, prvenstveno, za evropsko ratište, odnosno za dejstvo protiv oružanih snaga Sovjetskog Saveza i članica Varšavskog ugovora. U literaturi u kojoj su analizirana obeležja tih novih koncepata vođenja oružane borbe nisu isključivana ni područja „trećeg sveta“, ali se o tome nešto šire počelo govoriti tek nakon završetka rata u

Persijskom zalivu. Taj ratni sukob izazvao je veliko interesovanje vojnih teoretičara i komandanata kako zbog izuzetnih priprema, tako i zbog brojnih specifičnosti u upotrebi pojedinih vidova i rodova, odnosno vatrenih i tehničkih sistema. Pri tome se najčešće postavljalo pitanje da li se operacija koalicionih snaga „Pustinjska oluja” može uklopiti u postojeće doktrinarnе i strategijske koncepte SAD ili izlazi iz tih okvira.

SLIČNOSTI I RAZLIKE IZMEĐU „VAZDUŠNO-KOPNE NE BITKE” I OPERACIJE „PUSTINJSKA OLUJA”

Doktrinarni koncept „vazdušno-kopnene bitke” zvanično je usvojen početkom 1982. godine i kao uputstvo za borbu uklopljen u osnovno borbeno pravilo KoV *FM 100-5*, u odeljak *Operacije*. Najznačajnije novine u poređenju sa dotadašnjim tretmanom ratne veštine odnosile su se na: operativni nivo ratovanja, usvajanje novih gledišta o dejstvima u dubini neprijateljevog rasporeda i proklamovanje novih elemenata i sadržaja o sadejstvu komandi kopnene vojske i ratnog vazduhoplovstva na svim nivoima, naročito operativnom. Komentarišući te novine, neki pisci su zaključili da je u borbeno pravilo *FM 100-5* prvi put unet „ofanzivni osećaj” rata.

Izdanje borbenog pravila *FM 100-5* iz 1982. godine, koje su načelno prihvatili svi vidovi oružanih snaga SAD, ipak nije otklonilo neke velike razlike u gledištima između kopnene vojske i ratnog vazduhoplovstva. Kopnena vojska je, na primer, smatrala primarnim usmeravanje dejstava u dubinu, prvenstveno, na izolovanje bojišta, dok je ratno vazduhoplovstvo zastupalo gledište o tome da je za uspeh u ratu veoma značajno ostvarivanje prevlasti u vazдушnom prostoru. Te i druge razlike trebalo je da budu otklonjene nakon obimnih diskusija i objavljivanja novog izdanja borbenog pravila *FM 100-5* iz 1986. godine. Za razliku od pravila iz 1982. godine, uspostavljena je neposrednija veza između taktičkog, operativnog i strategijskog nivoa komandovanja, i još više je naglašena uska povezanost i maksimalna uslovljenost između dejstava snaga ratnog vazduhoplovstva u dubinu i snaga KoV na frontu,

odnosno „integrisanog vazdušno-kopnenog bojišta”, na kojem se pobjeda najsigurnije postiže „efikasnim udarima vatrom u dubinu i odlučnim napadnim manevrom na frontu”.

Međutim, time nisu otklonjene razlike u gledištima dva vida oružanih snaga, a u nekim aspektima su vremenom i produbljene. Ratno vazduhoplovstvo je ostalo pri stavu koji je i do tada zastupalo – da je primarno obezbeđenje prevlasti u vazdušnom prostoru, jer je to *conditio sine qua non* postizanja pobjede. U skladu s tim, definisalo je i sledeće osnovne zadatke: (1) odbrana od napada iz vazdušnog prostora; (2) borba za prevlast u vazdušnom prostoru; (3) neutralisanje ciljeva od strategijskog značaja; (4) izolovanje bojišta, i (5) neposredna podrška snaga KoV na frontu.

Iz navedenih gledišta, prenetih na situaciju u zoni Persijskog zaliva, proizašli su i stavovi o dominantnoj ulozi ratnog vazduhoplovstva u ratu protiv Iraka. Glavni pobornik tih stavova bio je donedavni komandant ratnog vazduhoplovstva SAD, general Majk Dugan, koji je zbog svojih javno izrečenih gledišta morao da napusti svoj položaj oktobra 1990. godine. Međutim, mnoge od njegovih ideja, ocenjene prvo kao neprihvatljive, kasnije su uzete kao osnova za izradu plana „Pustinjska oluja”, a većina je potvrđena tokom njegove realizacije.

Mada pojedini autori smatraju da je operacija „Pustinjska oluja” izdanak koncepta „vazdušno-kopnene bitke”, postoje, ipak, mnoge razlike. Najvažnije su: *prvo*, doktrina „vazdušno-kopnene bitke” podrazumeva gotovo istovremeno angažovanje snaga RV i KoV u ofanzivnim ili odbrambeno-ofanzivnim operacijama, kao i uzajamna dejstva ta dva vida do konačne pobjede. U operaciji „Pustinjska oluja”, međutim, snage RV dejstvovala su 38 dana pre aktivnog angažovanja snaga KoV. Zajedničke operacije dva vida trajale su svega 100 časova, ili nešto više od četiri dana; *drugo*, doktrina „vazdušno-kopnene bitke” podrazumeva zajedničko angažovanje i neposredno sadejstvo snaga KoV i RV u svim fazama operacije. U ratu u Zalivu, međutim, snage KoV bile su punih 38 dana na vatrenim i očekujućim položajima, a neposredno sadejstvo sa RV ostvareno je samo u poslednja četiri dana rata, *treće*, doktrina „vazdušno-kopnene bitke” podrazumeva sadejstvo, pre svega, između snaga RV i KoV, ali se pri tome ne zapostavlja ni sadejstvo sa snagama ratne mornarice.

U ratu u Zalivu, međutim, sve do otpočinjanja operacija na kopnu, koordinirana dejstva su izvodile snage ratnog vazduhoplovstva i ratne mornarice. Tokom izvođenja vazdušne ofanzive, uporedo sa avionima RV (sa kopna) dejstvovali su i avioni koji poleću sa brodova (nosača aviona) i krstareće rakete – lansirane takođe sa brodova.

Konstatacija da rat u Zalivu, po načinu izvođenja, ima sličnosti sa konceptom „vazdušno-kopnene bitke” sama po sebi mnogo ne znači. Mnogo je važnije da je taj rat bio specifičan, jedinstven, a možda i neponovljiv.¹ Njegove specifičnosti su: a) u načinu priprema i vođenju rata; b) u uslovima (međunarodni, geostrategijski) u kojima je rat vođen; c) u angažovanim snagama i sredstvima i d) u rezultatima i posledicama.

SPECIFIČNOSTI PRIPREMA ZA RAT

Ratu u Zalivu prethodila je kriza koja je otvorena iračkom okupacijom Kuvajta. Na tu okupaciju SAD reagovala su upućivanjem vojnog kontingenta u zonu Persijskog zaliva i angažovanjem svetske javnosti u suprotstavljanju agresiji i kažnjavanju agresora.

U okviru priprema za rat, vojno rukovodstvo SAD izuzetnu pažnju je posvetilo proceni neprijatelja, a posebno proceni jačine i sposobnosti iračke armije. Polazeći od stečenih iskustava iz ranijeg angažovanja u lokalnim i regionalnim ratovima, naročito korejskom i vijetnamskom, želelo se po svaku cenu izbeći svako iznenađenje zbog eventualnog potcenjivanja neprijatelja, pogotovu što se znalo da iračka armija ima sveža ratna iskustva iz sukoba sa Iranom, naročito u pogledu upotrebe tzv. nekovencionalnih vrsta oružja (biološka i hemijska). Ta okolnost, kao i sve učestalije pretnje Sadama Huseina da će odgovoriti svim raspoloživim sredstvima po napadaču i ciljevima na teritoriji Izraela, uticali su na koncentrisanje veoma jakih snaga prema neadekvatno snažnom i borbeno sposobnom protivniku.

¹ Ecio Bonsignore piše: „... najekstraordinarniji aspekt ovog rata, posmatrano iz vojne perspektive, jeste da je to bio jedinstven, *sui generis*, sukob, za koji ima veoma malo, ako uopšte i ima, ranijih primera”. Ezio Bonsignore, *The War That Wasn't*, „Military Technology“, 3/91, str. 59–62.

Prilikom izbora strategije za rat u Zalivu prevladala je koncepcija onih koji su smatrali da rešenje treba tražiti u dejstvima iz vazdušnog prostora. Na opredeljenje za takvu varijantu (dominantno vazdušni rat) uticalo je nekoliko činilaca, od kojih je najvažniji bio strah od velikih gubitaka u borbenim dejstvima na kopnu, posebno od moguće upotrebe hemijskog oružja.² Tome je doprinosila i procena da je lakše uspostaviti nadmoćnost vazduhoplovnih nego kopnenih snaga.

Pre rata u Zalivu obaveštajne agencije SAD procenjivale su da Irak ima oružane snage od oko milion ljudi. Oko 95 odsto bilo je u KoV, a tek nešto više od pet odsto u RV i RM. Kopnena vojska je bila dobro opremljena. Imala je oko 5.000 tenkova i isto toliko oklopnih transportera i drugih borbenih vozila. Glavnu udarnu snagu iračke armije, prema procenama vojnih stručnjaka, činila su artiljerijsko-raketna sredstva, od kojih je većina bila osposobljena za izbacivanje projektila sa hemijskim punjenjem. Ratno vazduhoplovstvo Iraka raspolagalo je sa nešto više od 500 borbenih aviona različitog porekla (sovjetsko, kinesko, francusko). Samo oko 10 odsto svih aviona moglo je da se ubroji među letelice poslednje generacije (48 aviona tipa *MiG-29*), za čiju borbenu upotrebu piloti iračkog RV nisu bili osposobljeni. Irak je imao i razvijeni sistem PVO, kao i veliku količinu sredstava u tom sistemu, ali su ona bila pretežno zastarela i osetljiva na elektronska dejstva. Ratna mornarica Iraka, po snazi i borbenim sposobnostima, bila je gotovo zanemarljiva.

Za planere Pentagona, prema tome, mnogo veći problem bilo je obezbeđenje superiornosti u kopnenim, nego u vazduhoplovnim snagama. Zbog toga su se i opredelili za snažnu vazduhoplovnju komponentu, odnosno obezbeđenje apsolutne nadmoćnosti u njoj. To je ubrzo i postignuto: za samo dva meseca ukupni efektivni ratnog vazduhoplovstva koalicionih snaga bili su gotovo tri i po puta veći od RV iračke armije, a u kvalitetu je taj odnos bio još izraženiji.

Pripremama za rat rukovodio je Združeni generalštab oružanih snaga SAD preko Američke centralne komande (US CENTCOM), sa sedištem u vazduhoplovnoj bazi McDill

² Vojno rukovodstvo SAD često je naglašavalo da se u pogledu gubitaka ne sme ponoviti Vijetnam, pa je težilo da temeljitim pripremama obezbedi uslove za maksimalan uspeh uz minimalne gubitke.

(Florida). Ubrzo je glavnina te komande, sa komandantom generalom Normanom Švarckopfum, prebačena u zonu Persijskog zaliva, što je takođe jedna od specifičnosti.

Na relaciji Pentagon – CENTCOM rađen je i plan operacija. Na zahtev Bele kuće, general Švarckopf je prvu verziju plana podneo još oktobra 1990. godine. Međutim, plan je kasnije menjan i dopunjavan, tako da je njegovo definitivno oblikovanje završeno u Savetu za nacionalnu bezbednost SAD početkom januara 1991. godine. Pored načelnika Združenog generalštaba, generala Kolina Pauela, i komandanta snaga SAD u zoni Persijskog zaliva, generala Švarckopfa (oba su generali KoV), značajnu ulogu u tome imao je i glavni savetnik predsednika Buša za nacionalnu bezbednost, penzionisani vazduhoplovni general-potpukovnik Brent Skoukroft.

Definitivnu odluku o ulasku SAD u rat Predsednik Buš u svojstvu vrhovnog komandanta oružanih snaga SAD, doneo je 13. januara 1991, ali je vreme otpočinjanja operacija ostavio otvorenim u očekivanju da će se Irak povući iz okupiranog Kuvajta pre ultimativnog roka (15. januara 1991). Naređenje za otpočinjanje operacije izdao je na sastanku sa članovima Saveta za nacionalnu bezbednost, koji je održan u Beloj kući 15. januara 1991. godine.

NEKE KARAKTERISTIKE VAZDUHOPLOVNE OPERACIJE

Vazduhoplovna operacija po planu „Pustinjska oluja” preduzeta je s namerom da se dejstvima iz vazdušnog prostora i bez upotrebe snaga na kopnu postigne konačni cilj rata – rušenje režima u Bagdadu i oslobađanje Kuvajta. Taj krajnji cilj nije postignut, ali su zato stvoreni uslovi za izuzetno laku i brzu pobedu na kopnu. Do otpočinjanja operacija na kopnu, dejstva iz vazdušnog prostora mogu se podeliti u tri faze (etape). U *prvoj* fazi su izvedeni žestoki udari bombardovanjem iz vazdušnog prostora i raketama sa brodova i podmornica po ciljevima od primarnog strategijskog značaja: političko-komandnim strukturama Iraka, uključujući Ministarstvo odbrane, predsedničkoj palati i sedištu vladajuće partije BAAS;

vojnim aerodromima i položajima sredstava PVO, i vatrenim položajima operativno-strategijskih raketa tipa *Scud*. Osnovni cilj svih tih udara bio je paralisanje sistema vrhovnog rukovođenja i komandovanja, neutralisanje sposobnosti RV i PVO, ostvarenje prevlasti u vazдушnom prostoru, i onesposobljavanje balističkih raketa *Scud* za dejstvo po ciljevima na velikim daljinama. U *drugoj* fazi težište dejstava iz vazdušnog prostora preneto je na industrijsku i komunikacijsku infrastrukturu, posebno na postrojenja za proizvodnju hemijskog i nuklearnog oružja, pogone vazduhoplovne i druge vojne industrije i komunikacije koje povezuju centralni deo zemlje sa njenim jugom i Kuvajtom. *Treću* fazu karakteriše prenošenje težišta dejstava protiv koncentracije trupa iračke armije na jugu zemlje i u Kuvajtu, da bi se te snage onesposobile za pružanje snažnijeg i organizovanijeg otpora.

Vremensko razgraničavanje između pojedinih faza nije tačno omeđeno – prelazak iz jedne u drugu bio je postepen, s tim što su u svakoj etapi jasno označeni glavni zadaci. U prvoj etapi, na primer, nisu ostali pošteđeni objekti industrijske infrastrukture, ali je težište bilo na objektima koji su imali strategijski značaj. Tokom druge faze „tepisima” bombi su zasipane koncentracije trupa iračke armije na jugu Iraka i Kuvajta. Međutim, oklopno-mehanizovane jedinice i artiljerijsko-raketna sredstva postali su glavni objekti napada tek u trećoj etapi, otprilike sedam dana pre početka operacije na kopnu. Položaji raketa *Scud* bili su neprekidno u središtu pažnje multinacionalnih snaga i glavni objekat njihovih dejstava, kao što je bila i Vrhovna komanda iračke armije.

Vazduhoplovna operacija multinacionalnih snaga imala je nekoliko specifičnosti: (1) karakterisala je masovnost i žestina vazdušnih udara; (2) primenjena su sredstva vrhunske tehnologije i velike preciznosti dejstva; (3) bila je nešto više izražena sloboda akcije u vazdušnom prostoru, i (4) zabeleženi su izuzetno mali gubici. Na početku operacije multinacionalne snage su ostvarivale oko 1.000, a u drugoj etapi taj broj se povećao na oko 3.000 avio-poletanja dnevno. Za sve vreme rata, avioni koalicioni snaga izveli su oko 100.000 avio-poletanja ili, prosečno, 2.150 poletanja dnevno.

Glavninu koalicioni vazduhoplovnih snaga činile su vazduhoplovne snage SAD, koje su upotrebile najsavremenije

avione kojima raspolažu, kao i avione najveće vatrene moći: „nevidljivi” avion *F-117A* i strategijski bombarder *B-52*. Zahvaljujući tome, kao i izuzetno efikasnom elektronskom i protivelektronskom ometanju, iračko ratno vazduhoplovstvo i protivvazдушna odbrana neutralisani su u izuzetno kratkom vremenu, i što je još važnije – efikasno. Dejstva veoma visokog intenziteta i sa više pravaca (poletanje aviona sa Arabijskog poluostrva, iz Persijskog zaliva, Crvenog i Sredozemnog mora) izbacila su iz ravnoteže iračko RV, a elektronskim dejstvima praktično je paralisan sistem PVO. U ratu u Zalivu, u stvari, poseban značaj imala su sredstva za elektronska dejstva.³ Njihov doprinos izvođenju vazduhoplovne operacije najslikovitije je opisao komentator lista „US News and World Report”: „Prilikom približavanja branjenom cilju, ometači velike snage na avionima *EF-111* i *EC-130* sa udaljenja od oko 100 milja (160 km) zaslepljuju radare za rano upozorenje ... posle čega se avioni *F-4G* probijaju u društvu bombardera i sa udaljenja od oko 50 milja (80 km) od položaja protivavionskih raketa lansiraju protivradarske rakete *Harm* protiv radarskih predajnika”.

Nekoliko dana nakon otpočinjanja operacija, avioni multinacionalnih snaga leteli su gotovo neometano iznad teritorije Iraka i slobodno dejstvovali protiv odabranih ciljeva. Međutim, efikasnost avijacije multinacionalnih snaga nije bila srazmerna intenzitetu njenih dejstava i količini bačenih ubojnih sredstava. U tim dejstvima jasno se naziru tri glavna objekta: (1) vrhovna komanda iračke armije, odnosno njen vrhovni komandant; (2) aerodromi i položaji sredstava PVO, i (3) položaji raketa *Scud*. Potpuna efikasnost je postignuta samo u dejstvima protiv sistema PVO. Vrhovna komanda ostala je nepovređena, a rakete *Scud* sve vreme rata zadavale su glavobolju komandi multinacionalnih snaga. Nepotpun uspeh bio je uslovljen sledećim razlozima; (1) pomanjkanjem preciznih podataka o lokaciji ciljeva, naročito komandnih mesta Vrhovne komande i položaja raketa *Scud*; (2) izuzetno obimnim i kvalitetnim fortifikacijskim uređenjem teritorije Iraka (podzemna komandna mesta i centri veze, skloništa za avione

³ „Ometači za konfuziju radara i avioni lovci na radare u prvim naletima neutralisali su govoto sve iračke radare za rano upozorenje”, piše „US News and World Report“ od 21. januara 1991. i navodi izjavu jednog stručnjaka za elektronska dejstva, koji je rekao: „Potpuno smo ih prekrili, zaslepili smo ih”.

i rakete); i (3) opsežnim merama maskiranja i obmane, koje su Iraci primenjivali i koristili, uključujući i postavljanje lažnih ciljeva (makete).

Najveće efekte ratno vazduhoplovstvo multinacionalnih snaga postiglo je u dejstvima protiv kopnenih snaga iračke armije u Kuvajtu i na jugu Iraka. Dejstvima po komunikacijama, te snage su bile odsečene od izvora snabdevanja, a naneti su im ogromni gubici i neposrednim bombardovanjem. U tim dejstvima (za izolovanje bojišta i neutralisanje snaga na frontu) sadržani su i neki elementi koncepta „vazdušno-kopnene bitke”.

KARAKTERISTIKE OPERACIJE NA KOPNU

a) Grupisanje snaga

Glavninu snaga svoje kopnene vojske Irak je koncentrisao na teritoriji Kuvajta i u južnom delu zemlje, a deo je zadržao u rejonu Bagdada i u dubini državne teritorije. Prema procenama Komande multinacionalnih snaga, u Kuvajtu i na jugu zemlje imao je oko 545.000 ljudi, 4.200 tenkova, 2.000 oklopnih transportera, 3.200 artiljerijskih oruđa i oko 160 borbenih helikoptera.⁴ Sve su te snage bile raspoređene u tri pojasa odbrane. *Prvi* pojas, sa veoma jakim sistemom zaprečavanja, bio je organizovan duž kuvajtsko-saudijske granice i uz obalu Persijskog zaliva do grada Kuvajta. Sačinjavale su ga pešadijske, oklopno-mehanizovane i artiljerijsko-raketne jedinice, koje su imale zadatak da zaustave napad multinacionalnih snaga i kanališu njihov manevar u „vatrene džakove”, gde bi bile zasute masovnom artiljerijsko-raketnom vatrom i hemijskim oružjem. *Drugi* pojas odbrane obuhvatao je glavni grad Kuvajta (Kuvajt siti), a protezao se prema zapadu i centralnim delom Kuvajta, i prelazio u jugozapadni Irak. Činile su ga oklopno-mehanizovane snage, a zadatak im je bio da zaustave snage koalicione armije koje probiju položaje prvog pojasa na kuvajtsko-saudijskoj granici. *Treću* grupaciju su sačinjavale jedinice Republikanske garde, raspoređene u obliku mesečevog srpa u južnom delu Iraka, između Basre i

⁴ „US News and World Report“, 28. januar 1991, str. 24.

iračko-kuvajtske granice. Njihov zadatak je bio izvođenje protivudara ukoliko multinacionalne snage savladaju jedinice regularne armije u Kuvajtu.

Multinacionalne snage KoV u celini su bile grupisane na Arabijskom poluostrvu, sa jedinicama mornaričko-desantne pešadije SAD, koje su bile ukrcane na brodovima u Persijskom zalivu. Komanda multinacionalnih snaga smatrala je neophodnim da obezbedi superiornost i u kopnenoj komponenti, i da te snage dobro pripremi ne samo u smislu materijalnog obezbeđenja nego i osposobljenosti (obučenost i fizička spremnost) za dejstva u pustinjskim uslovima. Koncentrisala je veoma jake snage KoV u Saudijskoj Arabiji i obezbedila snažnu podršku iz vazdušnog prostora i sa mora. Ukupni efektivni u Saudijskoj Arabiji iznosili su oko 585.000 ljudi, 2.950 tenkova, 3.650 oklopnih transportera, 1.079 artiljerijskih oruđa i 1.925 borbenih helikoptera. Više od polovine tih snaga činile su jedinice KoV i mornaričke pešadije SAD. Osim njih, bilo je i oko 30.000 vojnika iz Velike Britanije, 20.000 iz Francuske, oko 50.000 iz Saudijske Arabije, 30.000 iz Egipta, 15.000 iz Sirije, oko 20.000 iz Kuvajta i oko 25.000 iz ostalih država iz Zaliva.

Za rat u Zalivu, kopnena vojska SAD angažovala je, približno, polovinu svog operativnog dela. Grupaciju u Saudijskoj Arabiji sačinjavali su: 18. vazdušnodesantni korpus iz Fort Braga (Severna Karolina), sa 82. vdd, 101. vpokd i snagama za specijalno ratovanje; 3. oklopni korpus iz Fort Huda (Teksas), sa 1. i 2. okd, 24. pd (md), 101. brig. avijacije KoV i velikim brojem jedinica za borbenu podršku i opsluživanje; 7. armijski korpus iz Štutgarta (Nemačka), sa 2. i 3. okd, 2. oip i jedinicama za opsluživanje i podršku. Od ukupno 18 aktivnih divizija, u zoni Persijskog zaliva KoV SAD imala je sedam, ali borbeno najspremnijih i na najvišem stepenu lične i materijalne popunjenosti. Za upućivanje u to područje bile su pripremljene još 4. i 5. okd, kao i veći broj samostalnih jedinica za borbenu i logističku podršku.⁵

Mornarička pešadija SAD takođe je angažovala u Zalivu približno polovinu svojih operativnih snaga. Glavninu tih snaga sačinjavale su tri ekspedicione brigade marinaca (1, 4.

⁵ World defence almanac 1990-1991, London, 1991. (specijalni dodatak: Action taken by the International Community following the Iraqi invasion of Kuwait).

i 7. MEB), odnosno 1. i 4. divizija mornaričke pešadije, od čijih su jedinica formirane te ekspedicione brigade.⁶

Glavninu britanskih snaga KoV činila je 1. okd. (povučena iz Nemačke), a francuskih – 6. md, sa elementima snaga za brzo reagovanje.

U celini, multinacionalne snage su imale izrazitu prednost u prostoru, mogućnostima izbora manevra i, naročito, u snabdevanju. One su u rat protiv iračke armije ušle potpuno odmorne, dobro obučene i nahranjene, za razliku od snaga iračke KoV, kojima je zbog porušenih komunikacija – bilo obezbeđeno svega 10 odsto životnih potreba.

b) Operacije na kopnu

Ratna doktrina iračke armije zasnivala se, uglavnom, na iskustvima iz rata sa Iranom. Najviše vojno rukovodstvo Iraka činili su veterani iz toga rata. Ministar odbrane, general-major S.T. Abas Jubur, na primer, komandovao je sa tri različite grupacije snaga KoV u iračko-iranskom ratu, a načelnik Generalštaba, general Husein Rašid, komandovao je jedinicama Republikanske garde u većini bitaka na jugu Iraka tokom 1986. i 1987. godine i značajno je uticao na to da Republikanska garda postane elitna komponenta oružanih snaga.

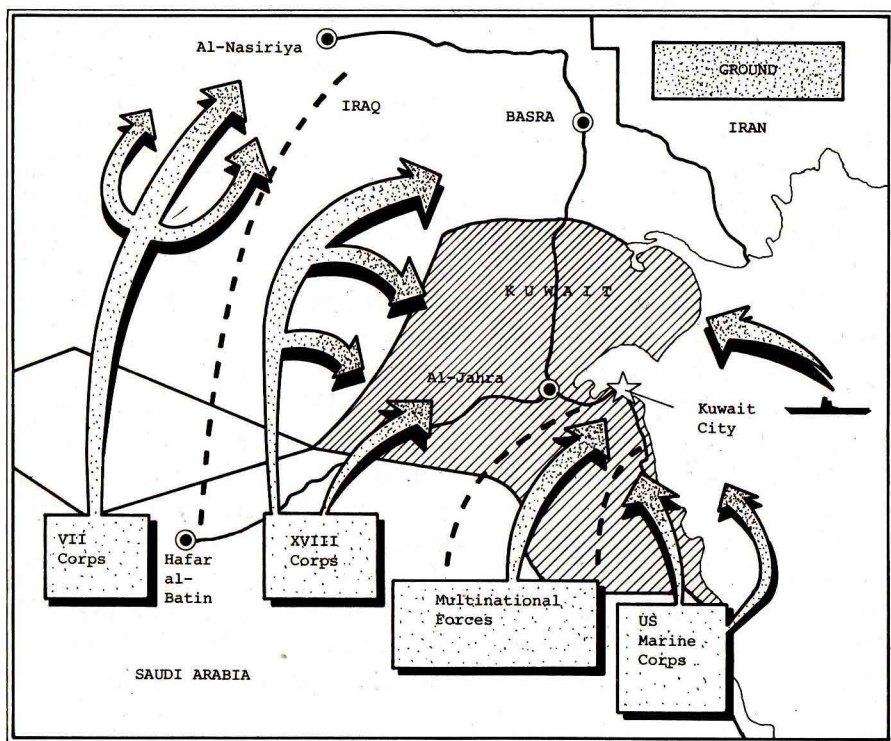
U pripremama za odbranu Iraci su veliku pažnju posvetili zaprečavanju. U okviru prvog pojasa odbrane, ali i po dubini teritorije Kuvajta, postavili su mnoštvo minskih polja i prepreke od bodljikave žice, iskopali rovove i podigli nasipe, izgradili skloništa za ljudstvo i bunkere za borbena sredstva. Očekivali su da će te prepreke zaustaviti napadača, a kada se to dogodi – trebalo ga je zasuti baražnom vatrom i hemijskim oružjem. Opredivši se za maksimalnu statičnost, kopnene jedinice nisu smele da napuštaju utvrđene položaje iako su trpele teške gubitke od bombardovanja. Jedinici pokušaj preduzimanja ofanzivne akcije bio je napad na grad Kafdzi u Saudijskoj Arabiji 30. januara, kada se jedna oklopno-meha-

⁶ Ekspediciona brigada mornaričke pešadije SAD predstavlja združenu operativno-taktičku grupu, sastavljenu od kopnenih, vazduhoplovnih i logističkih elemenata, ukupne jačine oko 17.000 ljudi. Kopneni (mornaričkodesantni) element raspolaže sa 140 srednjih tenkova, 170 amfibijskih oklopnih vozila i sredstvima za vatrenu podršku, kao i protivoklopnu i protivvazдушnu odbranu.

nizovana grupacija brigadnog sastava uputila u pravcu juga, izloživši se dejstvu avijacije multinacionalnih snaga, i zauzela grad bez borbe jer je u njemu ostalo samo jedno odeljenje mornaričke pešadije Sjedinjenih Američkih Država.

Kao što je sa mnogo ozbiljnosti prišla grupisanju snaga i njihovoj pripremi za borbu, Komanda multinacionalnih snaga se na isti način angažovala i prilikom planiranja operacija na kopnu. Osnovna ideja manevra „stavljena je na papir” nekoliko sedmica ranije i o njoj je pisano u sredstvima javnog informisanja, (šema 1), ali je definitivni plan operacija na kopnu odobren tek u vreme posete američkog sekretara za odbranu R. Čejna i načelnika Združenog generalštaba generala Pauela Komandi multinacionalnih snaga u Saudijskoj Arabiji, 9. i 10. februara 1991. godine.

Šema 1

Šemu su izradili stručnjaci časopisa NEWSWEEK uoči otpočinjanja rata u Zalivu, na osnovu razgovora sa oficirima Pentagona. U osnovi prema ovoj šemi je operacija na kopnu i izvedena.

Osnovna zamisao plana svodila se na *istovremeno* angažovanje iračke armije na sva tri pojasa odbrane – na isturenom delu fronta prema kuvajtsko-saudijskoj granici, u centralnom delu Kuvajta i na jugu Iraka, s tim što bi se primenila sva tri vida manevra: frontalni napad sa juga, obuhvatni manevar sa zapada i vertikalni manevar u dubini iračke teritorije. Prema tome su grupisane angažovane snage. Iračani su očekivali da će multinacionalne snage težišno dejstvovati na centralnom delu fronta, tj. na kuvajtsko-saudijskoj granici, pa su taj deo fronta najjače i utvrdili. Međutim, Komanda multinacionalnih snaga je glavni udar nanela snagama na svom levom krilu.

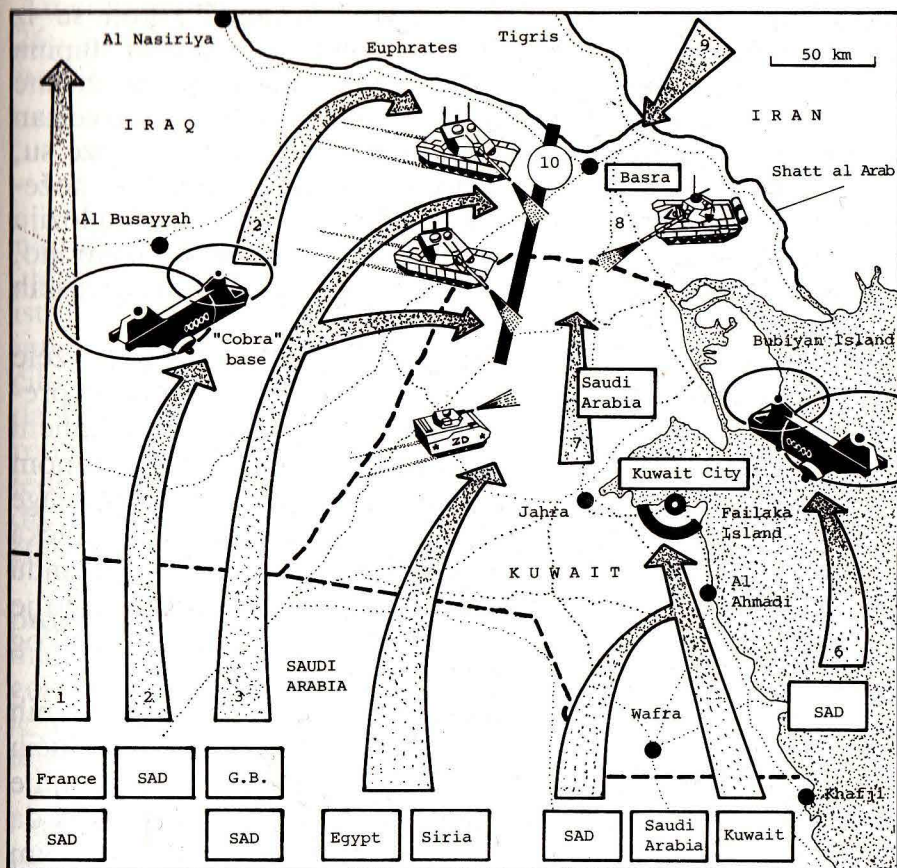
Operacija na kopnu otpočeta je u nedelju, 24. februara 1991. u 4.00 sata po lokalnom vremenu, koordiniranim udarima vatrom sa zemlje, iz vazdušnog prostora i sa mora, za kojima je sledio manevar snaga KoV i mornaričke pešadije. Na *desnom krilu* (duž obale Persijskog zaliva, u pravcu glavnog grada Kuvajta) angažovane su snage mornaričke pešadije SAD (dve ekspedicione brigade), te snage Saudijske Arabije i Kuvajta. Mornarička pešadija je dejstvovala na „klasičan način”, tj. slično dejstvu većine jedinica KoV. Sa brodova u vodama Persijskog zaliva izveden je manji desant u rejon Kuvajt sitija, uz kombinovano iskrcavanje sa mora i desantiranje iz vazdušnog prostora (helikopterski desant). Snage SAD „osvajanje” Kuvajt sitija i ulazak u grad prepustile su kuvajtskim i saudijskim jedinicama, što je trebalo da ima i određen politički efekat. Na *centralnom delu fronta* angažovane su uglavnom egipatske (4. okd) i sirijske (9. md) snage, uz podršku inženjerijskih, artiljerijskih i helikopterskih jedinica SAD. Njihov zadatak je bio da vežu branioca na frontu i postepeno osvajaju teritoriju Kuvajta pravcima i tempom zavisno od mogućnosti savladavanja prepreka. *Glavni udar* multinacionalne snage nanele su na svom levom krilu (na delu fronta iračko-saudijske granice), i to na dva odvojena pravca, na kojima su angažovane snage KoV SAD, Velike Britanije i Francuske – sa oko 1.300 tenkova i približno toliko oklopnih transportera, uz snažnu podršku aviona i helikoptera. Sa tromede Iraka, Kuvajta i Saudijske Arabije dejstvovala je grupacija američko-britanskih snaga, pod komandom komandanta američkog 7. korpusa, general-potpukovnika Frederika

Franka. Njen zadatak je bio da angažuje snage iračke armije u centralnom delu Kuvajta i spreči njihovo povlačenje daljim prodorom i obuhvatnim manevrom u pravcu Basre. Druga grupacija američko-francuskih snaga, pod komandom komandanta američkog 18. vazdušnodesantnog korpusa, general-potpukovnika Geri Laka, dejstvovala je sa krajnjeg levog krila u pravcu Bagdada. Njen zadatak je bio da prodorom u dubinu iračke teritorije obezbedi levi bok multinacionalnih snaga u napredovanju ka severoistoku. Između ta dva pravca izveden je vazdušni desant na oko 100 km u dubini iračke teritorije (na polovini puta između saudijsko-iračke granice i Basre). Desantiran je deo 101. vazdušno-pokretne divizije KoV SAD, sa zadatkom da obezbedi operacijsku osnovicu, nazvanu „Cobra”, za dejstva 24. pd (md) KoV SAD protiv snaga Republikanske garde u rejonu jugozapadno od Basre. Jedinice 24. md. imale su zadatak da sadejstvujaju snagama američkog 7. korpusa i britanske 1. oklopne divizije u razbijanju Republikanske garde i iračkih jedinica koje pokušavaju da se izvuku iz Kuvajta (šema 2).

U rejonu Al-Nasirija ubačene su jedinice specijalnih snaga, koje su 27. februara zauzele istoimenu vazduhoplovnu bazu i uspostavile kontrolu u tom rejonu, važnoj raskrsnici puteva. Tako je jedini put za povlačenje iračkih trupa bio uz reku Tigris, a i on je ubrzo bio pod kontrolom multinacionalnih snaga.

Multinacionalne snage u svom napredovanju nisu naišle na organizovaniji otpor iračke armije. Na centralnom delu fronta napredovale su tempom od oko 30 km na dan, a na zapadnom – i do 100 km. Nešto sporije napredovanje na centralnom delu fronta bilo je uslovljeno savladavanjem brojnih prepreka koje su Iračani postavili, a taj pravac je i inače bio nešto manje važan. Sporadični okršaji sa jedinicama Republikanske garde (južno od Basre) nisu značajnije uticali na uspeh operacije.

Minska polja, prepreke od bodljikave žice i fortifikacijski uređene položaje protivnika multinacionalne snage su relativno lako savladale. Za to su koristile više metoda i tehničkih sredstava, uključujući i upotrebu specijalnih „bombi”, koje se izbacuju iz artiljerijskog oruđa u kasetnim granatama i eksplozijama iznad površine zemlje stvaraju pritisak koji aktivira

Šema 2: OFANZIVNA OPERACIJA MULTINACIONALNIH SNAGA – četvrti dan operacije („International Herald Tribune”, 28. februar 1991)

LEGENDA:

1. 6. md francuske KoV i delovi američke 82. vdd
2. 101. vpd. i 24. md KoV SAD
3. Američki 7. korpus i britanska 1. okd („teške” oklopno-mehanizovane jedinice)
4. Koalicione (egipatsko-sirijsko-američke) snage
5. Snage 1. i 2. divizije mornaričke pešadije SAD sa snagama saudijske i kuvajtske KoV
6. Mornaričko-desantne jedinice SAD
7. Iračke snage u povlačenju iz severnog Kuvajta
8. Republikanska garda blokirana između reka Eufkrat – Tigris i multinacionalnih snaga
9. Razrušeni mostovi severno od Basre, otežavali su izvlačenje iračkih snaga
10. Okršaji između oklopnih snaga iračke armije i snaga koalicije

mine. Upotrebljeni su i eksplozivni „konopci”, koji se iz oklopnih vozila izbacuju pomoću raketa, pale u vidu štapina i svojim eksplozijama prave prolaze kroz minska polja i žičane prepreke.⁷ Kako je iza takvih eksplozija ostajao izvestan procenat neeksploziviranih mina, kroz napravljene prolaze su, prvo, upućivana teška oklopna vozila sa buldožderskim noževima ili maljevima ispred, koja su udarima izazivala eksploziju preostalih mina. U rušenju prepreka korišćene su, navodno, i napalm-bombe, kao i razne vrste specijalnih inženjerskih mašina.

Pre početka operacije multinacionalne snage su preduzele intenzivnu izviđačku aktivnost radi otkrivanja rasporeda prepreka, uključujući i minska polja, a iz helikoptera su snimljeni pravci kojima se kreću jedinice iračke armije u međusobnom saobraćaju. Te pravce su kasnije koristile multinacionalne snage u napredovanju. Ono od čega se najviše strahovalo – da će iračka armija upotrebiti hemijsko oružje, nije se dogodilo. Za Komandu multinacionalnih snaga i sve jedinice koalicione armije bilo je to najveće iznenađenje, s obzirom na javne izjave iračkog vojnog rukovodstva, a posebno Sadama Huseina.

Iračka armija je poražena veoma brzo. Jedan od osnovnih uzroka bili su i teški gubici usled dugotrajnih, iznuravajućih dejstava multinacionalnih snaga iz vazdušnog prostora. Krajnje iscrpljena i desetkovana, kopnena vojska Iraka nije mogla da pruži jači i organizovaniji otpor. Njeni gubici u završnim operacijama, ali i pre toga (od bombardovanja), bili su ogromni. Tačan broj nije nigde objavljen, i verovatno će proći mnogo vremena dok se takvi podaci ne objave. „International Herald Tribune” prenosi izjavu generala Švarckopfa da su multinacionalne snage naišle na „veoma mnogo mrtvih u iračkim rovovima na jugu Kuvajta”. Tako je, verovatno, bilo i u centralnom delu Kuvajta i na jugu Iraka. Prema prvim procenama, bilo je od 60.000 do 100.000 poginulih i ranjenih Iračana, koji su najviše stradali od bombardovanja, ali i od gladi i teških uslova za život u ratnim okolnostima. S druge strane, multinacionalne snage su imale neznante gubitke.

⁷ Prema podacima objavljenim u američkoj štampi, postojale su dve vrste takvih naprava: 1. cevasto punjenje za čišćenje mina (Mine – cleaning Lina Charge) i 2. tzv. džinovski bušač (Giant Viper). Pomoću prvog se pravi prolaz dužine do 110 m i širine 8 m, a pomoću drugog – do 180 m dužine i 8 m širine.

Amerikanci su, na primer, prema istom izvoru zaključno sa 26. februarom, imali svega 79 poginulih, 213 ranjenih i 44 nestalih vojnika.

Zaključna razmatranja

1. Rat u Persijskom zalivu vođen je u specifičnim međunarodnim uslovima. To je prvi regionalni rat nakon završetka „hladnog rata”. U osudi Iraka, kao agresora, našle su se na istoj strani obe supersile, mada svaka od njih ima posebne interese prema zoni Persijskog zaliva. Međutim, to je omogućilo SAD da se maksimalno koncentrišu na pripreme za rat i da formiraju snažnu antiiračku koaliciju. U takvim međunarodnim okolnostima SAD mogle su, pored ostalog, da podignu jednu polovinu svojih snaga sa centralnog evropskog vojišta i da ih prabace u zonu Persijskog zaliva, gde je angažovana i glavnina američke šeste flote.

S druge strane, Irak je bio iscrpljen osmogodišnjim ratom protiv Irana, materijalno istrošen skupim naoružavanjem i međunarodno gotovo potpuno izolovan. Uprkos tome, njegovo rukovodstvo nije bilo u stanju da sagleda situaciju u koju je sebe dovelo okupacijom i aneksijom Kuvajta, a pogotovu nije bilo svesno posledica rata koji mu se približava.

2. Sjedinjenje Američke Države, kao glavni organizator i nosilac borbe protiv Iraka, bezrezervno su se opredelile za vojnu opciju ukoliko se Irak drugim sredstvima ne prisili na napuštanje Kuvajta. Obavile su temeljite pripreme za rat, s proračunom da će iz njega sigurno izaći kao pobednik. Preduzele su sve da se ne ponovi Vijetnam, ali i da sa trijumfalnom pobedom izađu kao neprikosnoveni lider posle „hladnoratovske ere” i kao „graditelj novog međunarodnog poretka”.

3. U okviru priprema za rat u Zalivu, vojno-političko rukovodstvo SAD pridalo je veliki značaj proceni neprijatelja, ali su obaveštajne službe SAD (centralna i vojna) imale određene podbačaje. U slučaju Iraka i njegove vojne moći, očigledno, nisu potcenile protivnika, ali su ga (možda i namerno) – precenile. Obaveštajne službe SAD nisu uspele da lociraju ratna komandna mesta Vrhovne komande iračkih oružanih snaga, sve položaje strategijsko-operativnih raketa

Scud i da procene stvarne mogućnosti Iraka u pogledu nekonvencionalnih oružja (hemijska, biološka). Rat u Zalivu je pripreman pod neprekidnom psihozom od moguće upotrebe hemijskih oružja, a ta oružja nisu upotrebljana ni na strategijskom (u raketiranju Izraela), ni na taktičkom nivou (u odbrani vlastite teritorije), mada je još nepoznato zašto.

Plan operacije „Pustinjska oluja” očigledno je veoma dobro i precizno razrađen. Ono što je posebno privuklo pažnju vojnih posmatrača jeste uspešnost rukovođenja operacijama tokom ostvarenja tog plana. Za rat u Zalivu dalo je svoje vojne kontingente 28 zemalja, mnoge samo simbolično, ali su neposredno u vazdušnoj ofanzivi i operacijama na kopnu učestvovalе snage najmanje deset različitih zemalja. Koordiniranje njihovih dejstava i obezbeđenje veza bilo je izuzetno složeno, ali je to prema oceni mnogih vojnih analitičara, „dobro obavljen posao”. Zasluga za uspeh u koordiniranju dejstava iz vazdušnog prostora pripisuje se, pre svega, sistemu za kontrolu vazdušnog prostora AWACS. Prema informacijama objavljenim u američkoj štampi, samo jedan avion E-3 sistema AWACS može da prati čak do 2.000 aviona istovremeno i da na 20 računarskih ekrana prikaže njihove lokacije, visine, brzine i pravce leta, identifikujući vlastite i neprijateljeve, i uspostavljajući vezu sa vlastitim avionima. Pre početka vazdušne i kopnene ofanzive, SAD dopremile su u zonu Persijskog zaliva čak pet aviona AWACS, a u sistemu rukovođenja i komandovanja multinacionalnim snagama korišćeno je još pet takvih aviona, koje je Saudijska Arabija ranije kupila od Sjedinjenih Američkih Država.

4. Rat u Zalivu karakteriše masovna upotreba najsavremenijih sredstava ratne tehnike od strane multinacionalnih snaga. Osim aviona tipa AWACS i drugih sredstava u sistemu rukovođenja i komandovanja, koalicione snage su u širokom opsegu upotrebljavale još tri vrste tehničkih sredstava: (1) za elektronska i protivelektronska dejstva; (2) precizno vođenje oružja, i (3) sredstva za protivraketnu odbranu (raketni sistem *Patriot*). Međutim, pri proceni njihove efikasnosti treba uzimati u obzir sredstva u sistemu PVO koja je posedovala suprotna strana. Dok su multinacionalne snage imale sredstva za elektronska dejstva iz aresenala najnovijih generacija, iračka sredstva u sistemu PVO bila su proizvod tehnologije iz

šezdesetih godina. Isto se može reći za raketni sistem *Patriot* i raketu *Scud*. Osim toga, postojala je i razlika u stepenu obučenosti ljudstva i njegove osposobljenosti da rukuju sredstvima savremene vojne tehnologije. Konačno, i geografsko-topografski uslovi (pustinjski i ravničarski predeli u Kuvajtu, na jugu i u centralnom delu Iraka, gde je bila koncentracija snaga i vojnih objekata Iraka) pogodovali su upotrebi navedenih sredstava.

5. Jedna od specifičnosti rata u Zalivu jeste i vremenski odnos vazduhoplovne operacije i operacije na kopnu, u srazmeri 9:1, što je nezabeleženo u istoriji ratova. U takvom odnosu je očigledno najpotpunije izražena i razlika između koncepta „vazdušno-kopnene bitke” i operacije „Pustinjska oluja”.

6. Posle rata u Zalivu, kao i posle svakog većeg regionalnog rata, mnogi vojni eksperti, generalštabovi pojedinih zemalja, nacionalni i međunarodni instituti za strategijske i druge vojne studije pristupili su izučavanju stečenih iskustava. Zaključci se često uzimaju kao povod za izmene u doktrini, strategiji, taktici i primenjenoj tehnici, i uvek se nameće pitanje da li će se slična strategija, taktika i tehnika primeniti i u nekom budućem ratu. Međutim, izučavanje iskustava iz rata u Zalivu bilo bi nepotpuno i moglo bi navesti na pogrešne zaključke ukoliko se ne bi uzeli u obzir uslovi u kojima je taj rat vođen. Nijedan rat u prošlosti nije bio isti, pa će se, stoga, i svi budući ratovi razlikovati od rata u Zalivu.

S U M M A R Y

SOME BASIC CHARACTERISTICS OF THE GULF WAR

The United States of America, as a global power, have adopted several strategic and doctrinal concepts for different types of war and military engagement. The author of the article attempts to establish similarities and differences between the „Airland Battle” concept and the operation „Desert Storm”, and concludes that by the manner in which it has been conducted the war in the Persian Gulf has not been applied to date, has not been elaborated in military text-books, and is, therefore, very specific and perhaps unrepeatable.

The author dwells on some characteristics of preparations for the war and on the characteristic features of air operations. He also makes note of causes of the insufficient activities of the Iraqi air forces, and of the inefficiency of

the Iraqi air defence. He particularly stresses the significance of the electronic warfare operations carried out by the multinational forces.

The multinational forces prepared themselves for the Gulf war and conducted that war under a psychological pressure, i.e. fearing the use of chemical weapons on the part of the Iraqi Army. This was, perhaps, the reason of an extraordinary long duration of air operations.

The multinational forces did not undertake and conduct the land operations until the Iraqi Army became exhausted and decimated by the air raids. Then they won victory quickly and efficiently, although also their plan of manoeuvre merits considerable attention. They quickly overrun the system of obstacles, also owing to their lengthy and thorough preparations. The question of why the Iraqi forces did not use their chemical weapons remains unanswered.

R E S U M E

QUELLEQUES CARACTERISTIQUES ESSENTIELES DE LA GUERRE DANS LE GOLFE

Les EUA, comme la puissance globale, ont adopté plusieurs stratégies, concepts stratégiques et doctrinaux pour les guerres différentes selon l'engagement militaire. Auteur veut déterminer les similarités et les différences des concepts de la „bataille aérienne et terrestre“ et la „tempête du désert“ et constate que la guerre dans le Golfe, d'après sa réalisation, n'est pas mentionnée dans les manuels des académies et, peut-être on ne peut pas la répéter.

L'auteur s'arrête sur les préparatifs caractéristiques pour la guerre surtout les opérations aériennes. Il donne un point de vue sur les causes de non activité de l'aviation iraquienne et faible efficacité de la défense antiaérienne. Il souligne l'importance des actions électroniques appliquées par les forces multinationales.

La guerre dans le Golfe a été préparée par les forces multinationales sous pression psychique de l'emploi des armes chimiques. Cela peut être la cause de la durée longue de l'opération aérienne.

Les forces multinationales ont entrepris l'opération terrestre contre un ennemi complètement usé et décimé. La victoire a été facile malgré le fait que le plan de l'opération mérite d'être mentionné. Il reste la question pourquoi les forces iraquennes n'ont pas utilisé les armes chimiques.

Р Е З Ю М Е

НЕКОТОРЫЕ СУЩЕСТВЕННЫЕ ПРИЗНАКИ ВОЙНЫ В ЗАЛИВЕ

Соединенные Штаты Америки в качестве глобальной державы приняли некоторые стратегические и доктринальные концепции, касающиеся различных видов войны и военного привлечения. Автор

пытается обнаружить схожества и различия между концепцией „воздушно-наземной операции“ и операции „Гроза пустыни“, делая при этом вывод, что способ ведения войны в Заливе до сих пор не применялся, в военных учебниках не разрабатывался и является весьма специфичным, возможно неповторимым.

Автор задерживается на некоторых характеристиках подготовок к войне и характеристиках операций ВВС. Рассматривает причины недостаточной активности иракских ВВС и неэффективности ПВО. Особенно подчеркивает значение электронных действий, проводимых мультинациональными силами.

К войне в Заливе мультинациональные силы подготавливались и вели ее под психологическим нажимом возможного употребления химического оружия иракской армией. Может быть в этом же и заключается причина необыкновенно продолжительного проведения операций ВВС. Мультинациональными силами предприняты операции на суше против совсем изнуренных и сильно потрепанных сил иракской армии. Ими весьма быстро и легко достигнута победа, хотя план маневра заслуживает внимание. Ими успешно преодолена система заграждений, что также является результатом продолжительных и основательных подготовок. Остается необъяснимым вопрос, почему иракскими силами не использовалось химическое оружие.